

Lapsi- ja
perhepalveluiden
muutosohjelma

HALLITUKSEN
KÄRKIHANKE

Teemme yhdessä lasten, nuorten ja perheiden hyvää arkea

LAPSIPERHEIDEN TOIMIVA ARKI- KYSELY POHJOIS- POHJANMAAN ALUEEN LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN PARISSA TOIMIVILLE 2.5- 16.9.2018

POHJOIS-POHJANMAAN LAPE- TOIMIVA ARKI- HANKKEEN TOIMEKSIANNOSTA

AUTA LASTA RY, LAPSIRIKAS- HANKE

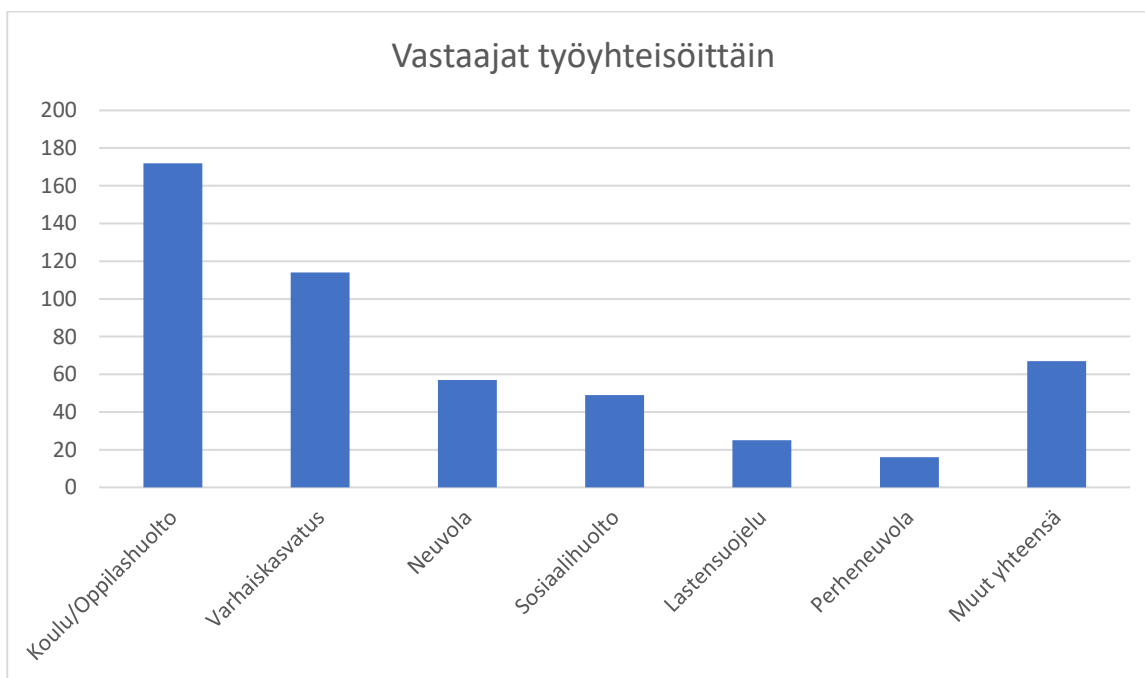
Anne-Maria Takkula ja Saana Savela

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	1
Kyselyn perustiedot ja vastaajat.....	2
Taulukko 1	2
Alueelliset palvelut	2
Taulukko 2	3
Työntekijöiden kokemukset palveluiden riittävydestä.....	3
Taulukko 3	4
Sosiaalihoitolaian mukaisen kotiavun maksullisuus.....	5
Palveluiden joustavuus	5
Taulukko 4	6
Osallisuus palvelutarpeenarvioinneissa	7
Taulukko 5	7
Eri toimijoiden yhteistyö	7
Taulukko 6	8
Johdon näkemys perheiden tilanteista ja toimijoiden vaikuttamismahdollisuudet	8
Kehittämisideoita	9
Johtopäätökset	10

Kyselyn perustiedot ja vastaajat

Aineiston analyysissä on tarkasteltu vastauksia koko Pohjois-Pohjanmaan alueelta ja nostettu esille keskiarvosta poikkeavia kuntien tuloksia. Analyysissä on vertailtu isoimpien aluekokonaisuuksien, Oulun ja Raahen seutukunnan alueen vastauksia suhteessa kaikkiin vastauksiin. Aineistosta on otettu erilaisia ajoja, esimerkiksi kuntakohtaisia raportteja. Näistä raporteista on analyysiin nostettu keskiarvosta poikkeavia tuloksia. Analyysiin on nostettu aineistosta myös suoria lainauksia. Kysely toteutettiin webropol- kyselynä 2.5-16.9.2018 välisenä aikana koko Pohjois-Pohjanmaan alueella. Vastauksia saatiin lähes kaikista kunnista, yhteensä 464 vastausta. Ainoastaan Kärsämäeltä vastauksia ei saatu ollenkaan. Muutamilta paikkakunnilta tuli vain yksittäisiä vastauksia, eniten vastauksia saatiin Oulusta 78, Kalajoelta 43 ja Raahesta 41 vastausta. Eniten vastauksia, 37% tuli koulun ja oppilashuollon työntekijöiltä. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastauksia oli 25%, neuvolasta 12% ja sosiaalihuollosta 11%. Muissa toimijoissa oli mielenterveyspalveluiden, kuntoutus/terapiapalveluiden, vammaispalveluiden, erikoissairaanhoidon, nuorisotoimen, vapaa-aikatoimen, seurakuntien ja järjestöjen työntekijöiden vastauksia.

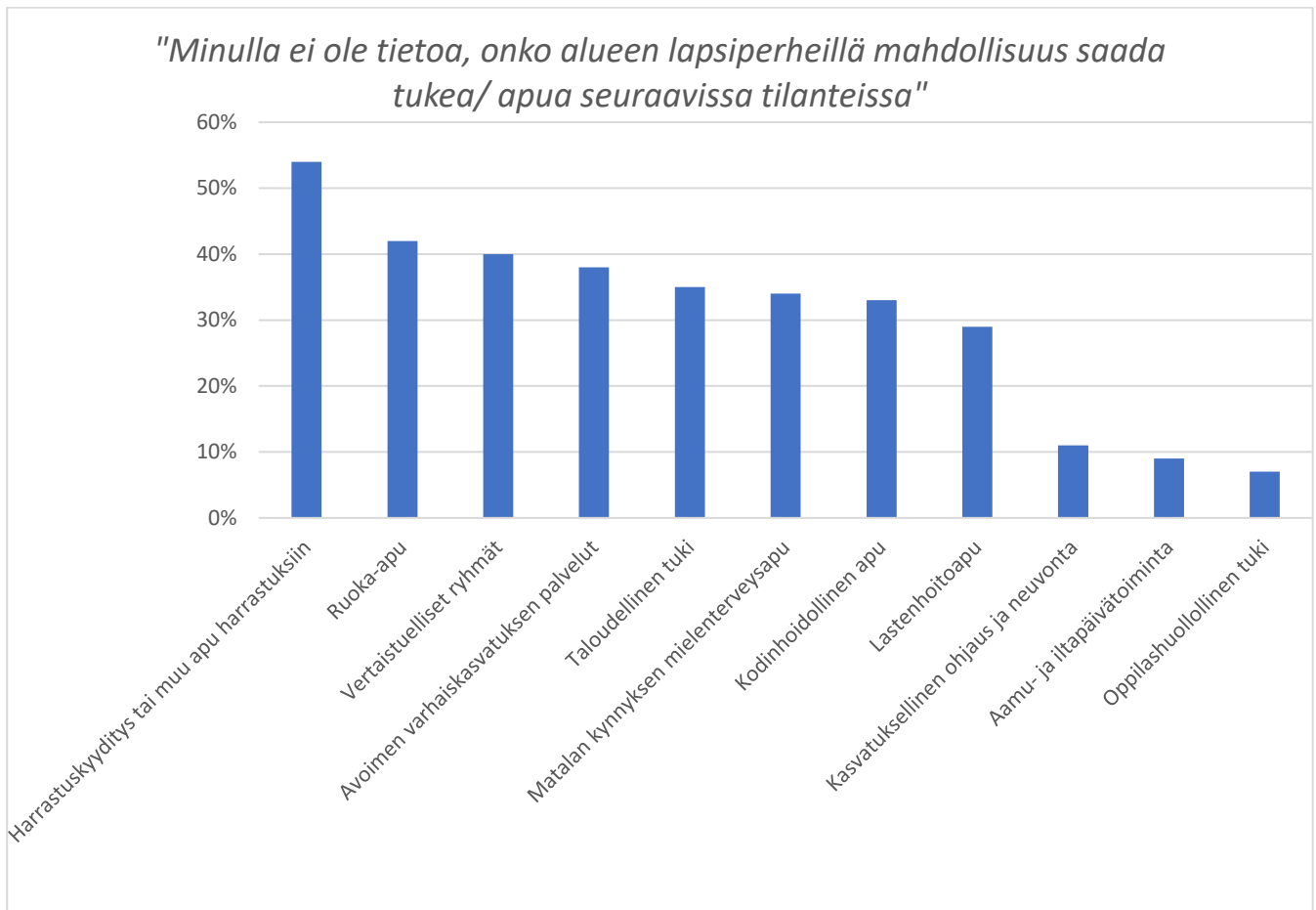

Taulukko 1

Alueelliset palvelut

Kyselyssä kartoitettiin ammattilaisten käsityksiä oman alueen lapsiperhepalveluista ja tuen muodoista. Huolestuttavaa näissä vastauksissa oli, että iso osa ammattilaisista ei osannut sanoa, onko alueen lapsiperheillä mahdollisuus saada tukea erilaisiin tuen tarpeisiin tai elämäntilanteisiin. Muun muassa vastaajista 40% ei osannut sanoa, onko perheillä mahdollisuus saada vertaistuellista apua, 54% ei tiennyt mahdollisuuksista harrastuskyydityksiin tai muuhun harrastusten tukeen, 42% ei tiennyt ruoka-avusta ja 35% taloudellisesta avusta. Ammattilaisilla ei myöskään ollut käsitystä alueen matalan kynnyksen mielenterveyspalveluista (34%), avoimen varhaiskasvatuksen palveluista (38%), lastenhoitoavusta (29%) tai kodinhoidollisesta avusta (33%). Vastauksista käy ilmi, että parhaiten ammattilaiset olivat tietoisia

oppilashuollollisen tuen mahdollisuudesta (ainoastaan 7% ei osannut sanoa), aamu- ja iltpäivätoiminnasta (9%), kerho- ja viriketoiminnasta (10%) sekä kasvatuksellisen ohjauksen ja neuvonnan tuesta (11%).

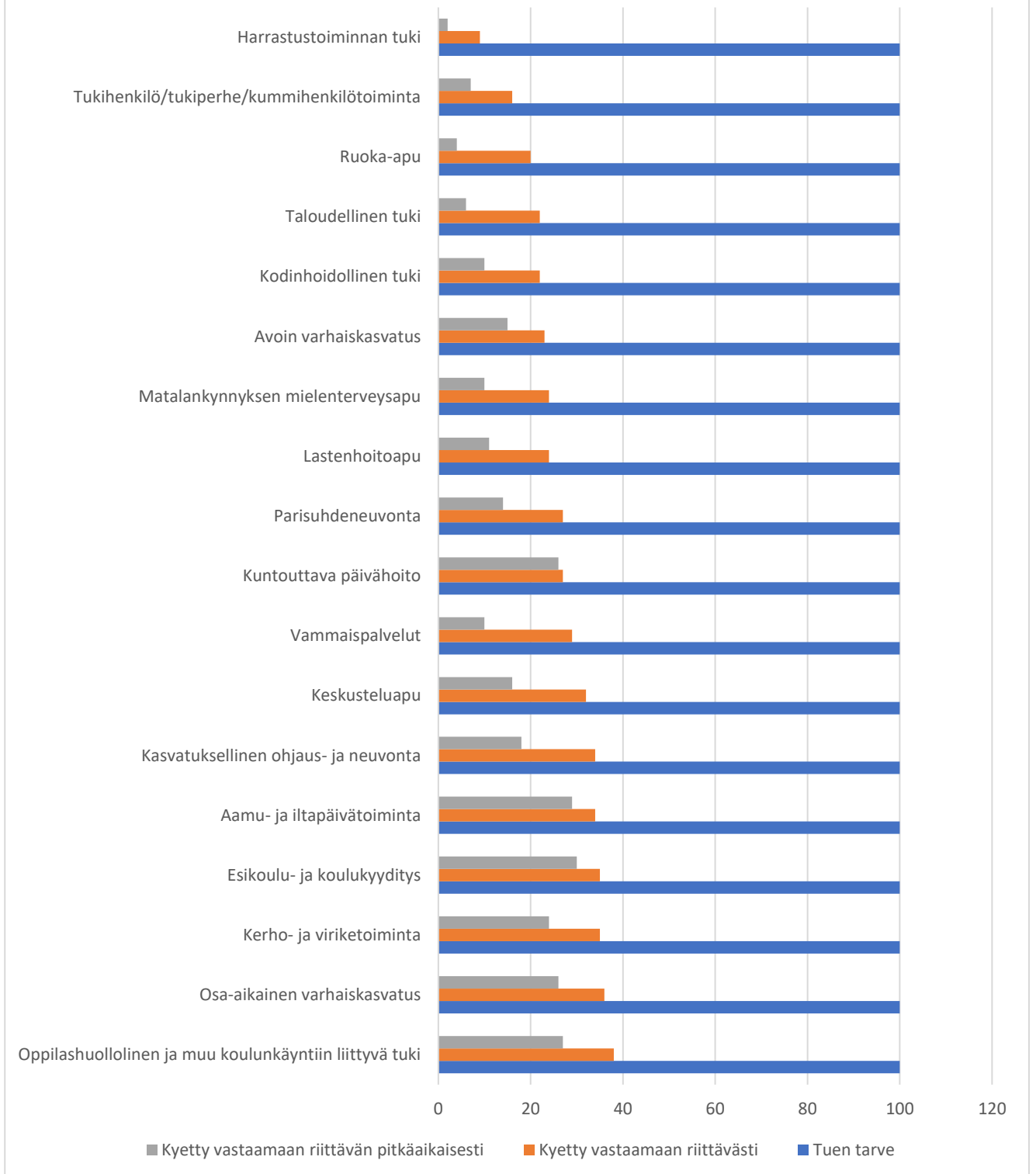

Taulukko 2

Työntekijöiden kokemukset palveluiden riittävyydestä

Kyselyssä pyydettiin ammattilaisia valitsemaan ne avun ja tuen muodot, joita alueen perheet saavat riittävästi tai riittävän pitkäaikaisesti sujuvan arjen tueksi. Vastauksista käy ilmi, että ammattilaisten kokemuksen perusteella perheet eivät saa riittävästi eivätkä riittävän pitkäaikaisesti apua mihinkään tuen tarpeeseen. Heikoiten on kyetty vastaamaan riittävällä avulla harrastuskykydityksen ja muun tuen tarpeeseen harrastuksiin liittyen (9%). Avun ja tuen riittävä pitkäaikaisuus on vastausten perusteella kaikissa tuen muodoissa erittäin heikkoa. Harrastuksiin liittyvään tuen tarpeeseen oli ammattilaisten kokemuksen mukaan kyetty vastaamaan tuen riittävällä pitkäaikaisuudella ainoastaan 2% vastauksissa.

Ammattilaisten kokemus riittävästä ja riittävän pitkäaikaisesta avun saannista

Taulukko 3

Sosiaalihuoltolain mukaisen kotiavun maksullisuus

Ammattilaisilta kysyttiin alueensa sosiaalihuoltolain mukaisen kotiavun maksullisuudesta. Kysymykseen vastasi 322 ja vastaamatta jätti 142 vastaajaa. 208 vastaajaa kertoi kotiavun olevan kunnassa lähtökohtaisesti maksullista palvelua ja 114 vastaajaa kertoi, että kotiapu on lähtökohtaisesti perheille maksutonta palvelua. Työntekijöiltä tulleet vastaukset ovat ristiriidassa yleisen tietoisuuden kanssa, sillä 20 eri kunnan alueella toimivalta työntekijöiltä tuli vastaus, että kotiapu olisi lähtökohtaisesti maksutonta palvelua perheille. TÄHÄN VARMISTUS KUNNISTA!

Kyselyssä pyydettiin toimijoita vastaamaan kysymykseen, kuinka maksuvapautusprosessi sosiaalipalveluissa käytännössä toimii. Tähän kysymykseen tuli paljon vastauksia, ettei toimijalla ollut tietoa asiasta. Joissain vastauksissa tuli esille, että sosiaaliohjaaja, sosiaalityöntekijä tai sosiaalijohtaja tekee asiasta päätöksen hakemuksen perusteella. Osassa kunnissa oli toimijoiden mukaan käytäntö, että perheellä tulee ensin olla päätös toimeentulotuesta ja sen pohjalta sosiaalityöntekijä voi päättää maksuvapautuksesta. Muutamassa vastauksessa todettiin, että maksuvapautuksen saaminen ei ole perheelle monimutkainen prosessi.

”Prosessi ei mielestäni ole vaikea. Perhe toimittaa tulotiedot, ja kotipalvelusta vastaava sosiaaliohjaaja tekee maksutaulukon mukaisen päätöksen perittävän maksun määrästä.”

Useassa vastauksessa todettiin, että prosessi on hankala ja monimutkainen, eikä perheitä informoida maksuvapautuksen saamisen mahdollisuudesta.

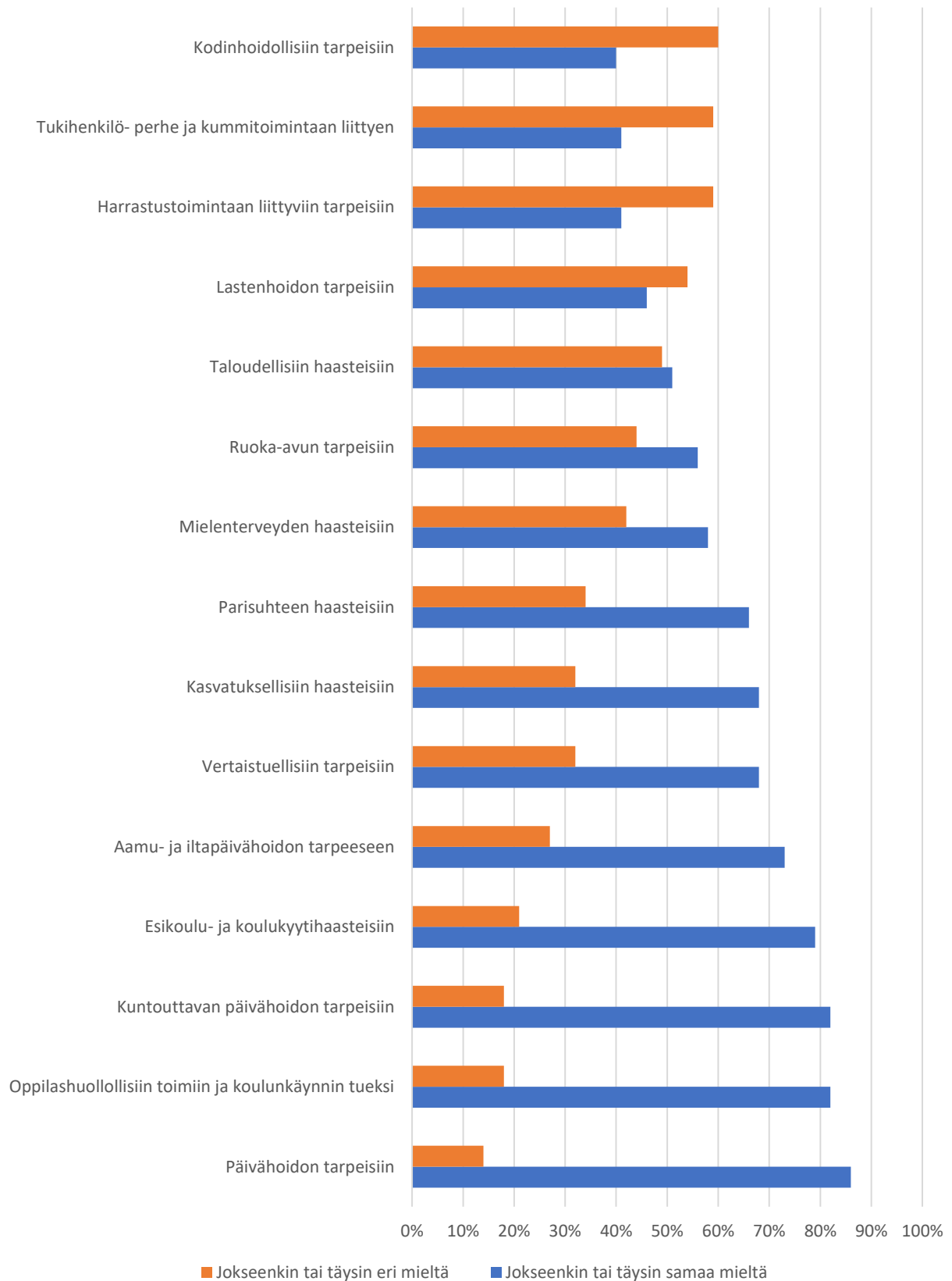
”Maksuvapautuksesta ei informoida perheitä, vaan se on käsitykseni mukaan sosiaaliohjaajan varassa, tuleeko/annetaanko perheelle tieto maksuvapautuksesta.”

”Prosessi on hidas ja työläs. Asiakas ilmoittaa kotipalvelutarpeesta. Terveystoimittaja ja sosiaaliohjaaja käyvät kotikäynnillä arvioimassa tarpeen. Sosiaaliohjaaja tekee päätöksen kotipalvelusta. Perhe toimittaa verotiedot asiakasmaksuyksikköön. Perhe saa palvelusetelin ja sen jälkeen he voivat palkata apua yrityksistä jotka tarjoavat kotipalvelua. Aikaa tähän prosessiin menee liian kauan.”

Palveluiden joustavuus

Kyselyssä pyydettiin arvioimaan alueellisten palveluiden joustavuutta ja yksilöllisyyttä perheiden tarpeisiin. Valintavaihtoehtoja oli ”en osaa sanoa”, ”täysin eri mieltä”, ”jokseenkin eri mieltä”, ”jokseenkin samaa mieltä” ja ”täysin samaa mieltä”. Analyysissä yhdistettiin vastausvaihtoehdot ”jokseenkin ja täysin eri mieltä” ja ”jokseenkin-” ja ”täysin samaa mieltä” olevat vastaukset. Ammattilaisten kokemus on, että kodinhoidollisiin tarpeisiin, tukihenkilö- ja tukiperhetoimintaan liittyviin tarpeisiin, harrastustoiminnan tarpeisiin sekä lastenhoidon tarpeisiin perheet saavat huonommin yksilöllistä ja joustavaa apua. Vastausten perusteella päivähoiton tarpeisiin ja oppilashuollollisiin tuen tarpeisiin kyetään alueilla tarjoamaan joustavimmin ja yksilöllisimmin palveluita perheille.

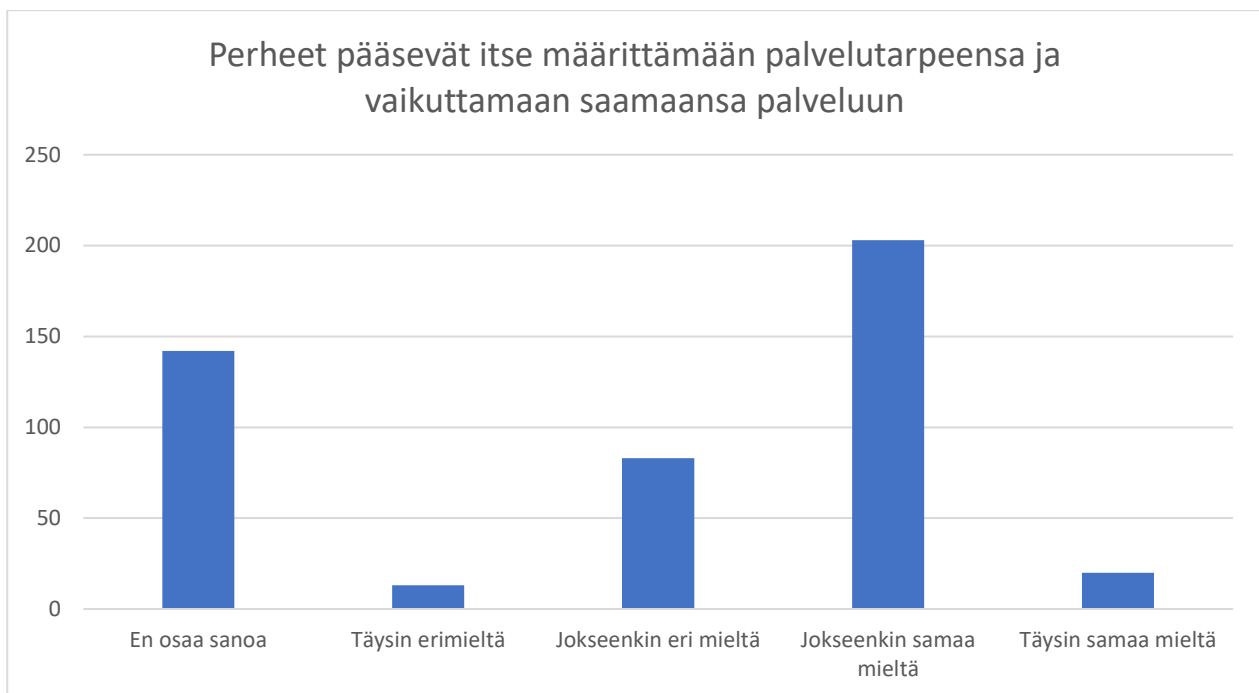
Perheet saavat joustavasti yksilöllistä apua sujuvan arjen tueksi seuraaviin tarpeisiin

Taulukko 4

Osallisuus palvelutarpeenarvioinneissa

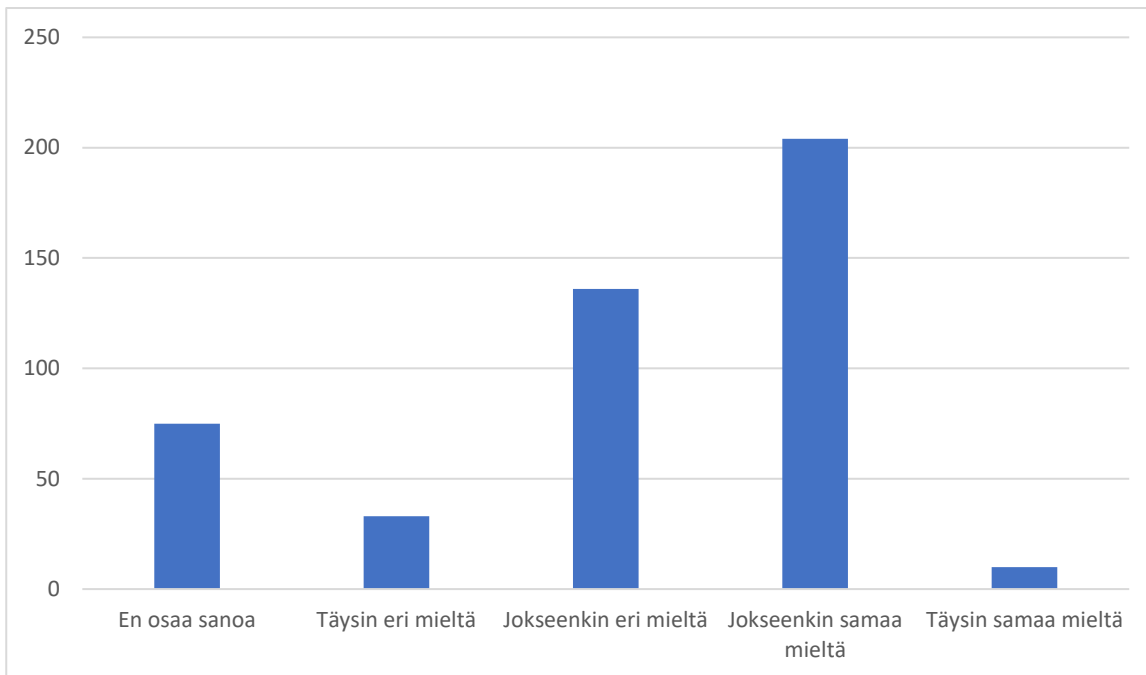
Ammattilaisten kokemus perheiden osallisuudesta palvelutarpeen arvioinneissa oli enimmäkseen positiivinen. Väitteeseen ”perheet pääsevät itse määrittämään palvelutarpeensa ja vaikuttamaan saamaansa palveluun” vastasi yhteensä 461 vastaajaa, joista jokseenkin tai täysin samaa mieltä oli 48%, jokseenkin tai täysin eri mieltä 21%. Vastaajista 31% ei osannut vastata kysymykseen.

Taulukko 5

Eri toimijoiden yhteistyö

Ammattilaisilta kysyttiin, kuinka he kokevat eri toimijoiden yhteistyön. Väitteeseen ”eri toimijoiden yhteistyö perheiden sujuvan arjen tuen järjestämiseksi alueellamme on toimivaa”, saatiin 458 vastausta. Jokseenkin tai täysin samaa mieltä oli 45% vastaajista. En osaa sanoa, jokseenkin- tai täysin eri mieltä oli vastaajista 53%.

Taulukko 6

Avoimissa vastauksissa nousi esille, että varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilashuollon työntekijöiden näkökulmaa ei riittävästi huomioida lastensuojeluun liittyvissä asioissa. Tiedonkulkuun liittyviä ongelmia koettiin vastauksissa paljon. Etenkin sosiaalihuollon kanssa muut toimijat kokivat tiedonkulun ongelmia. Vastajat kertoivat kokemuksista, joissa välit yhteistyötapaamisissa olivat liian pitkiä ja joissakin vastauksissa koettiin, että mielenterveyspalveluihin pääseminen on ollut hidasta. Asiakastapauksissa, joissa on mukana useita eri toimijoita, haastavaksi oli koettu, että kukaan työntekijä ei ota kokonaisvastuuta asiakkaan tai asiakasperheen tilanteesta. Varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyö oli vastauksissa koettu pääsääntöisesti toimivana.

Johdon näkemys perheiden tilanteista ja toimijoiden vaikuttamismahdollisuudet

Toimijoilta kysyttiin, onko organisaation johdolla ja esimiehillä totuudenmukainen tieto ja käsitys alueen lapsiperheiden elämäntilanteista. Kysymykseen saatiin 436 vastausta, joista 65% (284) oli sitä mieltä, että esimiehillä ja johdolla on totuudenmukainen käsitys perheiden tilanteista.

Toimijoilta kysyttiin myös, onko heillä mahdollisuus vaikuttaa siihen, saavatko perheet tarvitsemaansa apua ja tukea arkeensa. Tähän kysymykseen vastasi 439, joista n. puolet vastasi heillä olevan mahdollisuus vaikuttamiseen. Puolet vastaajista, 221 koki, ettei heillä ole mahdollisuutta vaikuttaa perheiden saamaan tukeen.

Kehittämideoita

Toimijoilta pyydettiin kehittämideoita lapsiperhepalveluiden kehittämiseksi. Eniten avoimissa vastauksissa korostettiin arjen tuen järjestämisen tärkeyttä ja toivottiin lapsiperheiden arkeen konkreettista apua ja tukea. Lastenhoitoapuun ja kodinhoidolliseen apuun toivottiin vastauksissa lisäresursseja. Apua toivottiin järjestävän universaalina palveluna ilman erillisiä kartoituksia.

”Pienten lasten vanhemmille kannattaisi automaattisesti tarjota kodinhoidon apua. Täysin ilman sen hakemista. Toki siitä saisi kieltäytyä, ellei perhe halua sitä. Tällainen malli tukisi lapsiperheitä. Antaisi positiivisen viestin lapsiperheiden merkityksestä ja olisi edullista tulevaisuuteen satsaamista. Lapsissa on meidän kaikkien tulevaisuus! Liian usein lapsiperheiden ongelmia kartoitellaan ja tuetaan harkinnan jälkeen, jolloin asiassa on kielteisempi ”kaiku”. Monesti käytännön apu on hyväksi, vaikka perheessä ei mitään ”erityisiä ongelmia” olisikaan. Samalla perheellä olisi valmis kontakti palveluihin, mikäli enempiikin tuki havaittaisiin tarpeelliseksi.”

Myös tukihenkilöitä, koulupsykologeja ja koulupsykkareita toivottiin lasten ja perheiden arjen tueksi enemmän. Lähetekäytännöistä toivottiin kevyempiä ja helpompia prosesseja perheille. Varhaiskasvatuspaikkoja toivottiin lisää, nykyiset lapsimäärät ryhmissä koettiin liian suuriksi. Aamu- ja iltapäivätoimintaa sekä kerhotoimintaa kaivattiin myös koulun arkeen lisää. Luokkakoot koettiin liian suuriksi. Opettajat kokivat useassa vastauksessa, että he joutuvat koulun arjessa ottamaan opetus- ja kasvatustyön lisäksi muiden ammattilaisten rooleja (poliisi, sosiaalityöntekijä, psykologi, terapeutti, perhetyöntekijä...). Sosiaalityön ja perheneuvoloiden resurssit koettiin useassa vastauksessa liian vähäiseksi. Opettajat kokevat, etteivät he saa riittävästi sosiaalityöntekijöitä yhteistyöhön lasten ja nuorten asioissa. Tiedonkulun ongelmia koettiin etenkin koulun, varhaiskasvatuksen ja neuvoloiden osalta suhteessa sosiaalityöhön.

Toivoisin, että perheet ja lapset nähtäisiin yhteisinä asiakkaina, ja heidän vuokseen voitaisiin paremmin tehdä yhteistyötä, keskustella avoimemmin, olla tukena yli palvelurajojen eikä vain tuijottaa omaa budjettia ja sitä että asioista on joskus päätetty näin eikä päätöstä voi kyseenalaistaa.

Perhe- ja pariterapeutista työskentelyä toivottiin enemmän. Aikuispalveluissa toivottiin aktiivisemmin huomioimaan lasten tilanteita perheissä.

Lasten harrastuksiin toivottiin taloudellista tukea lapsiperheille. Kehittämideoina nousi esille ehdotus, että koulujen alkuun syksyllä perheet voisivat saada arkeen konkreettista tukea, jotta kouluarjen rutiinit lähtisivät sujumaan hyvin.

Kehittämideoina nousi esille myös perheiden tietoisuuden lisääminen alueen lapsiperhepalveluista. Palveluita toivottiin koottavaksi samoille nettiportaaleille ja nettisivuille, jotta toimijat ja perheet saisivat tiedon olemassa olevista palveluista.

Johtopäätökset

Kyselyyn vastanneista toimijoista suurin osa oli koulun, oppilashuollon ja päivähoidon ammattilaisia, joka vastaa hyvin todellista suhdetta lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien ammattilaisten sijoittumista työelämässä. Aineistosta käy hyvin ilmi, että vastaajien tietoisuus olemassa olevista tuen ja avun muodoista keskittyy pääsääntöisesti koulun ja oppilashuollon tarjoamiin tukitoimiin. Nämä ammattilaiset kohtaavat suurimman osan alueiden lapsista ja perheistä. Tämän vuoksi on huolestuttavaa, että tietoisuus alueen muista avun ja tuen muodoista on heikkoa. Tiedottamista ja yhteistyötä alueilla eri ammattiryhmien kesken tulisi lisätä, jotta perheitä osattaisiin ohjata tarvitsemiensa palveluiden piiriin.

Ammattilaisten esiin nostamat palveluiden kehittämiseidat olivat hyvin samansuuntaisia perheiltä saatujen kokemusten kanssa. Ammattilaiset kokivat, että perheiden saama apu ja tuki ei täytä perheiden tämän hetkisiä tarpeita. Arjen apua perheiden sujuvan arjen tueksi toivottiin sekä perheiden että toimijoiden vastauksissa. Lastenhoitoon ja kodinhoidollisiin töihin toivottiin molemmissa kyselyissä lisää resursseja. Lasten harrastustoiminnan tukemisessa taloudellisella tuella nähtiin suuri rooli.

Yhteistyöhön liittyviä kehittämiseidat toimijoiden kyselyn aineistosta nousi paljon. Neuvolan ja varhaiskasvatuksen toimijat ovat kokeneet keskenään yhteistyön riittäväksi ja joustavaksi. Molemmista organisaatioista tuli paljon palautetta siitä, että sosiaalityön suuntaan tiedonkulku ja yhteistyö on riittämätöntä, eikä lasten ja perheiden tilanteista tule heille tarpeeksi tietoa, jotta arjessa voitaisiin tukea ja auttaa perheitä. Omana huomiona toteamme, että usein yhteistyöhön ja tiedonkulkuun liittyvissä tilanteissa vedotaan salassapitosäännöksiin. Kokemuksemme mukaan nämä vaitioloon liittyvät rajoitteet voitaisiin suuressa määrin ohittaa, mikäli lasten, nuorten ja perheiden asioissa pidettäisiin neuvonpitoja, sovittaisiin yhteisesti asioista ja jokainen toimija pysyisi hyvin ajan tasalla perheiden tilanteista. Tällöin tiedon siirtoja ammattilaisten kesken perheiden ohi ei tarvittaisi, vaan asioista voitaisiin sopia saman pöydän ääressä. Neuvonpidoilla voitaisiin myös varmistaa se, että perheiden kokonaistilanne tulisi huomioitua. Toimijat nostivat avoimissa vastauksissa esille huolen siitä, että asiakastilanteissa, joissa on useita toimijoita mukana, usein jää kokonaisvastuu ottamatta. Tällöin palvelut ovat pirstaleisia, eikä kokonaistilanne ole kenenkään vastuulla.